

Heel even onder de gelukzaligen

- Een dag lang genieten in de Schepping -

Willy Leufgen

Al jaren droomden we van een unieke opleiding voor mensen die van en met elkaar uit de volheid van het natuurlijke leven willen scheppen om vervolgens met het geleerde weer nieuwe oases te creëren.

Elyseum werd de naam van onze droom: volgens de mythe valleien op de westrand van de aarde waar eeuwige lente heerst, of figuurlijker, een verrukkelijke verblijfplaats. Begin januari van dit jaar leerden we de deelnemers aan de opleiding intensief kennen tijdens een boeiend weekend in het Twentse land en sindsdien ontmoeten veertien mensen uit het hele land elkaar om de veertien dagen op inspirerende locaties om zoveel mogelijk met elkaar te leren. 40 dagen lang, vooral -maar niet uitsluitend- in het Noorden, met evenveel toppers op hun vakgebied en in hun tuinen, parken en landschappen en onder begeleiding van twee uitstekende docenten met de nodige praktijkervaringskennis, Heilien Tonckens en Marcel Rekers van AOC Terra te Meppel (voorheen Frederiksoord). Nu, ruim 4 maanden later wilde ik graag weer eens, nu als Oase-'journalist', persoonlijk een dag lang de sfeer tijdens zo'n Elyseum-dag proeven.

Vroeg op reis

Net als vele deelnemers moest ik vroeg op reis om op tijd in het gehucht Holthe bij Beilen te kunnen arriveren: vóór 6 uur fietste ik al door een heerlijk rustige wereld naar Nijmegen, ontmoette vanaf Deventer bekende gezichten en werd uiteindelijk door Heilien van het station afgehaald. De hele groep leert zo wel samenwerken en -reizen te organiseren...

Na een korte rit door opvallend Drentse sferen bereiken we een door heggen, pergola's en houtsingels

verscholen en door klimplanten overwoekerd voormalig boerderijtje met bijgebouwen. Op de plek van een vroegere stal staat nu een gebouw dat als werk- en studeer-ruimte ('biologisch station') is ingericht. Hier worden we door Eef Arnolds -samen met zijn vrouw Marianne initiatiefnemer en bezielende kracht van deze unieke woon- en leefplek - met koffie verwelkomd. 'Schepping' noemen zij hun particuliere natuurontwikkeling en leefplek op 5,3 ha voormalige landbouwgrond.

Voordat iedereen binnenkomt, verkennen de vroegkomers natuurlijk al de directe omgeving - kruidentuin, moestuin, vaste plantentuin en enkele vijvers bij huis; een mooie manier om te acclimatiseren, bij te praten.

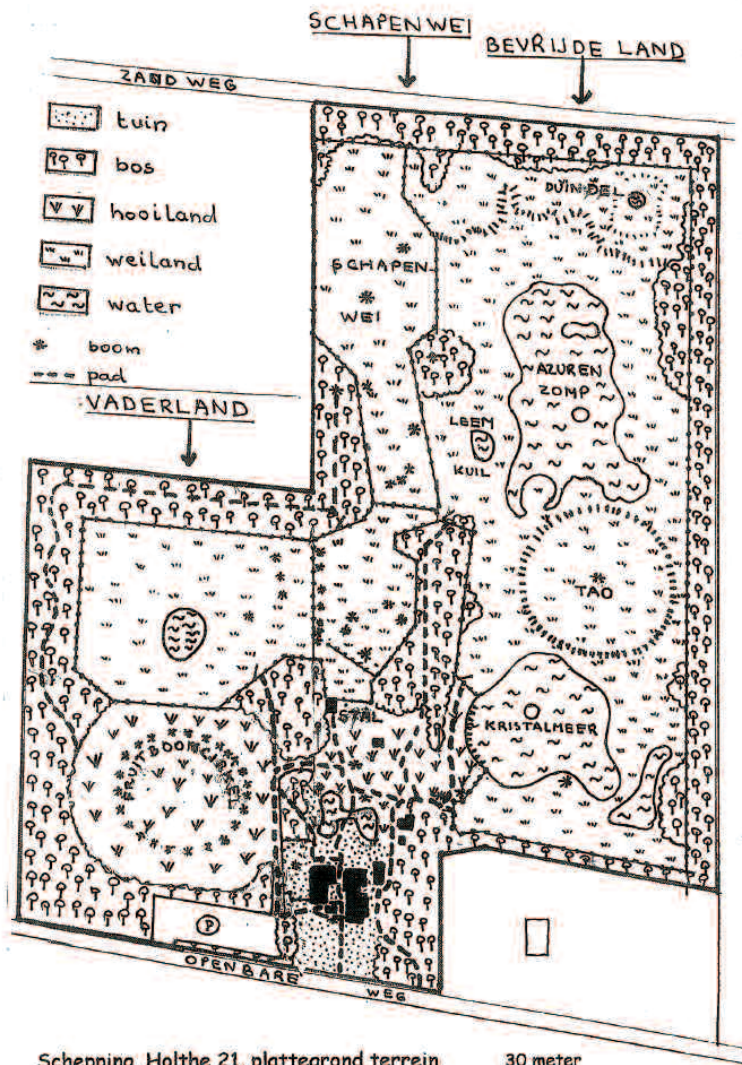
Een unieke manier van leren

Elke studiedag kent een unieke leidraad, uit jaren praktijkervaring van ons en anderen gegroeid, en ik was nu benieuwd hoe dit concreet uitpakt. Heilien opent de dag om 9 uur, geeft even kort commentaar op verslagen van twee deelnemers met enkele ver-

beteringsvoorstellen, die vooral neerkomen op meer aandacht voor de inbedding in een groter, ecologisch geheel. Dan volgt nieuws uit Meppel: waarschijnlijk starten we toch al volgend jaar, alternerend dus, een tweede opleiding!

Vervolgens overhandigt Eef plattegronden van het terrein begeleid door bekend in de oren klinkende spelregels: graag op de graspaden blijven, en ontzie de broedende Canadese gans op het eiland in het achterste meertje (*Azuren Zomp*). Iedereen gaat nu, ruim een kwartier later, naar buiten voor de belevingsopdracht, die elke keer op het programma staat. Ruim een kwartier de

Schepping, Holthe 21, plattegrond terrein 30 meter

plek waar je bent op je in laten werken en dat dan daarna met enkele kernachtige begrippen bondig beschrijven. Een prima leermethode als je later sferen in tuinen en parken van opdrachtgevers snel in je op moet nemen, de eerste indrukken pregnant wilt leren omschrijven. Hier de serie indrukken van de deelnemers:

Mark: jaloers, lijkt wel buitenland, als ik dit had zou ik stoppen met mijn werk.

Ria: magnifiek, die wisselende doorzichten, schitterend.

Anneke: overweldigend, te veel indrukken om makkelijk onder woorden te brengen. Later: leuke ervaring, er sprongen wel dertig kikkers van de muur toen ik er als eerste langskwam. Het leek wel even alsof de muur instortte.

Tineke: vloeiende overgangen, harmonisch, mooi, gevoel van rust.

Pia: ontroerend, dit is het, zuinig op zijn!

Rudi: schepping, groots, heel natuurlijk.

Jos: ik zou wel een weekje willen boeken, door blijven lopen; wind, grassen, ontzettend mooi.

Wouter: heel fantastisch, veel door mensenhand ingegrepen, vreemd gezicht soms: bron naast klif, toch ook natuurlijk.

Michiel: harmonisch, genieten, gedeelte vooraan sprak me minder aan, te bont.

Lian: aandacht, 'opgeruimde rommel', azalea's knallen er wel uit, leuk paneel met fruitboomrassen.

Monique: onbeschrijfelijk, sluit me aan bij de hele groep, Drenthegevoel, werd warm van de moestuin, hier wordt geleefd, warmte!

Hanneke: mooie mengeling van natuur en cultuur spreekt me aan, alles ligt op de juiste plaats.

Een fictieve poel

Na deze eerste belevingsronde vertelt Lian van Oers iets over poelen.

Vast verwerkingsonderdeel van de opleiding is het om het op locatie geleerde, beleefde ook thuis, op drie verschillende schalen, vaste referentiegebieden - tuin, park, landschap - te onderzoeken, praktisch of fictief toe te passen.

Zij laat vooraf materialen die zij verzameld heeft zien, becommentarieert de bruikbaarheid voor haar van "Poelen en andere kleine wateren" van Hanekamp (aardig), het vijverboek van Ada Hofman (mooi, maar te 'streng', te ingewikkeld), "Handvat ringslangenbeheer", Landschapsbeheer Flevoland, folders en brochures van RAVON en de KNNV over vijvers, poelen, amfibieën e.d.

Vroeg zich af of het graven van poelen in haar woonplaats Gouda wel past - er is zo'n uitgebreid slotensysteem, er zijn zoveel laagveenplassen. Maar tijdens een excursie naar de Reeuwijkse Plassen vertelde men dat er daar ergens een poel zou worden gegraven. Zichzelf gaf ze dan toch, na alle twijfels, de opdracht fictief een poel op de heemtuin in het Goudse Hout, waar zij als vrijwilligster werkzaam is, aan te leggen.

Graven tot op grondwater geen probleem, op 50 cm wordt de bodem al vochtig, pH-waarde 6,5, redelijk, leem/lichte klei (volgens handpalmtest = worstjes draaiend). Ze somt de overige voorwaarden op: bezonning, goed beheer (nooit meer dan 30% bedekt met planten, dan ingrijpen), vertelt over regels, vergunningen, het beste moment van baggeren, afvoer van maaisel, mogelijke subsidie. Zo'n poel zou ze vooral educatief gebruiken: actieplan ringslangen. Ze hoorde ook iets over een

rugstreeppad vlakbij, dat leverde een leuk contact met de lokale RAVON-afdeling op. Maar ze bleef twijfelen. Ze laat haar fictieve plek ingetekend op een ingekleurde heemtuinplattegrond zien: een langgerekt eilandje (130 m²) tussen sloten in de heemtuin.

Daarna nog afsluitend een serie dia's met ringslangenbroeihopen, sfeerfoto's van 'haar' veenweidegebied, petgaten, legakkers, het griend in de heemtuin, kikkervisjes, een bodemprofiel van de bedachte plek.

Ecologisch groenbeheer in de praktijk

Ook een vaste prik tijdens de opleiding: leren bespreken van een van de boeken uit de omvangrijke boekenkist van 'Elyseum'. José van Oers bespreekt het boek "Ecologisch groenbeheer in de praktijk", IPC Groene Ruimte, Arnhem, 1993. Leest volgens haar niet echt prettig, geeft een gevoel van "is voor je bestwil", wel heel veel informatie, erg stellig, las over poelen iets intensiever: alleen één aanlegverhaal, gestandaardiseerd, geen maatwerk. En flora speelt een ondergeschikte rol. Je moet het boek eigenlijk samen met "Vademecum wilde planten" van Arie Koster (Schuyt, Haarlem, 1993) lezen. Dit boek vindt ze veel leuker om door te nemen. Ze deelt ook een papieren versie van haar boekbespreking uit.

En dan tracteert ze op koffie met appelgebak, eergisteren was ze jarig! En laat vervolgens een mooi nieuw boek zien: "Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen", van Bert Maes. Smullen, volgens haar.

Indrukwekkende rondwandeling

Voor de lunchpauze nog wandelen we met Eef over zijn 'Schepping'. Al bij de deur een 'biologisch moment': Eef laat een Colorado-kever zien. "De beruchte..."

In 1975 kwamen ze hier wonen, vanuit Utrecht, opgegroeid in de stad. Maar de wens buiten te wonen was er altijd al. Voor promotiewerk kwam hij naar het nabije Wijster, een

Biologisch Station van de Landbouwuniversiteit. Paddestoelen zijn zijn specialisme. In het begin was er 1,4 ha grond, voormalige aardappelakker, vlak, één appelboom en ligusterhaag stonden er al. Verder een grote leegte. We staan onder een druif, 15 jaar oud: "Niet erg lekker, maar de vogels genieten er van, worden er dronken van. En het huis mag onder het groen verdwijnen." (Zo zien we naast de enorme blauwe druif 'Rembrandt' ook kiwi's, trompetbloem en bosrank over de daken kruipen). "Als het maar geen klimop of bruidsluier is, is het geen probleem", zegt Eef, en hij meldt even de 12 pestvogels die hij niet zo lang geleden op het dak zag.

Terwijl we naar een Japans mostuintje lopen filosofeert Eef over zijn terrein, van intensief tuinieren - kruidentuin, vaste plantentuin, moestuin - tot puur natuur, alle gradiënten. Natuur is: je creëert voorwaarden en de natuur reageert. En hij reageert nog even ter illustratie op het poelenverhaal van Lian: hier zit wel veel menselijke doelgerichtheid achter. Het mostuintje blijkt een parodie op een typisch Drents hunebed. Geharkt grind rondom, veel haarmos, klaverzuring, beetje lieve-vrouw-bedstro, planten die zich hier graag spontaan vestigden. En in tegenstelling tot mediterende Japanse monniken wiedt Eef niet de hele dag lang die spontane plantjes allemaal weg.

Een koeiendrinkbak, dubbel wandje eromheen gemetseld, volgt op de wandeling. Vestigingsplek voor muurplanten. Daarnaast een oud betonnen vijvertje, gevoed door dakwater, een buffer tegen zure regen. Nog meer mostuintjes: verhoogde boomspiegels als het ware. Mooi zicht vanuit de woonkamer en ook een vorm van 'evergreen'! Dan door een fraai klein stinzenbosje, 'een vreemde eend in de bijt'. Naast het woonhuis ligt 50-70 cm veraard veen/heidegrond. Een uitzonderlijk stuk rijke, vochtige grond, eerst een boomgaard, nu meer een gemengd bosje met hier en daar fruitbomen en dankzij kalktoegiften

rijk aan stinzenplanten.

Dan een grotere folievijver, de lelievijver. We lopen niet over de brug, een merel nestelt er onder! Een typisch matig voedselrijk Drents venetje is hier in de loop der jaren op kunstmatige basis ontstaan: veel moeraswederik, wateraardbei, waterdriblad en waterlelies, maar heel verrassend ook veel gewoon blaasjeskruid!

Naast deze vijver opeens 'spelen à la

Louis Le Roy': zwerfvuil uit wegbermen en bosranden, zwerfkeien, bouwafval, kadasterpalen... kofferbak voor kofferbak hier naar toe getransporteerd. Het domein van muurleeuwenbek, vetplanten, wilde tijm en steenbreeksoorten.

Vervolgens komen we via een prachtig stukje met veel blauwe knoop-rozetten, harlekijn en welriekende nachtorchis bij het kalkgrasland, dat Eef hier sinds 1991 ontwikkelt: opgehoogd met 70 cm keileem uit het *Bevrijde Land*, 50-100 kg kalktoegifte per jaar en pollenplanten uit Frankrijk en België. On-drents, met soorten als slangenkruid, paardenhoefklaver, zonneroosje, verfbrem en enkele soorten orchideeën. En middenin de wei

“Androgientje” onder een afdak van mossen en vetplanten, een beeld vervaardigd van keileem uit de plassen van het *Bevrijde Land*.

Een volgende vijver komt in zicht, 3 jaar geleden aangelegd, met een watervalletje aan het eind en een kronkelend stroompje richting *Kristalmeer*. Veel parnassia en vetblad (uitgezet) in de oevers. We lopen door een hekje, de schapenwei in. Ooit een roggeakker,

flauw glooiend, niet vlakgeschoven bij de ruilverkaveling. Hier kun je goed zien wat je met een grasland kunt bereiken als je het met heideschappen begraast. Dichtbij de stal vooraan voedselrijke vegetatie, achterin de schapenwei tapijtjes van muizenoor. Op het dak van de schuur wijst Eef nog op de plaggen. “Waarom gebeurt dat zo zelden in Nederland?” En, trots over de parkachtige sfeer die er in 30 jaar is ontstaan: “Dit was ooit een kaal, open landschap”. We lopen over schapenpaadjes een compleet andere sfeer binnen: het *Bevrijde Land*, in 1989 als maïsakker gekocht. Na intensief bodem- en wateronderzoek en de vaststelling dat de uitgangssituatie voor natuurontwikkeling ‘totaal waardeloos’ was, besloot Eef tot de aanleg van een nieuw natuurontwikkelingsgebied met een grote plas. Kreeg na het indienen van zijn plan een vergunning van de provincie, vond een grondaannemer die behoefte aan zand had, en zo kon hij met gesloten beurzen een prachtig waterrijk gebiedje, 2,6 ha groot, laten inrichten. Een enorme klus: meer dan 10.000 m³ grond laten afvoeren, kraanmachinisten leren

‘slordig’ te werken (eentje paste daarvoor), en zo ontstonden vaak al doende spontane wijzigingen en aanvullingen op het plan.

Als je er nu staat te genieten van de haast Scandinavische sfeer, met gevoelens van ongerepte natuur, opletend dat je niet te veel over zonnedaauw trapt, klinkt het resultaat haast ongelofelijk. Hier wil Eef de natuur echt z’n eigen gang laten gaan: tegen de scepsis van velen in vestigde zich hier in een gebied zonder verbinding naar ‘waardevolle’ natuur, na 8 jaar spontaan zonnedaauw, moeraswolfsklauw na 10 jaar. En oeverkruid groeit er, ‘mooi resultaat’.

“En vogelrijk was het van begin af aan: groenpootruiter, poelruiter, witgatje, zwarte ooievaar, slangenarend”, somt Eef enthousiast op. Een leuk gesprek over zaad- en sporenverspreiding ontspant zich verderop, als iedereen op z’n knieën de miezebietertjes zit te fotograferen. Over de invloed van mens, (huis)dieren, de wind. En de grens van al die spontaniteit komt in zicht: een schaap zit toevallig te vreten aan stekelbrem... “Vind ik niet leuk”, zegt Eef spontaan. En verderop een eerste zaailing van de jeneverbes, beschermd door een draadkorf. Heel menselijk.

Een derde en laatste hoofdstuk op onze wandeling volgt: we betreden *Vaderland*, 1,3 ha voormalige aardappelakker, met veel verschillende ‘zwarte’ grondsoorten.

Hier geen grondverzet, er werd wel vanaf 1998 rondom een houtsingel en een fruitboomcirkel geplant en veel maaisel van andere stukken op de grond uitgespreid. In het begin groeide er voor 90% pitrus, maar na jaarlijks driemaal maaien en de inzet van het ‘geheime wapen’ ratelaar, bleek de grond toch minder rijk dan gevreesd. Nu groeien er massaal lupine, margriet, veldzuring, reukgras, ratelaar en op de armste stukken heide, stekelbrem en vleeskleurige orchis! “Bezoekers vallen massaal voor dit stuk”, zegt Eef. En, kan het nog op, nog eens twee fraaie poeltjes, twee jaar geleden

gegraven, en ook al weer een pilvaaren- en een oeverkruidplek!

We moeten naar binnen, 11.45 uur. Over genot gesproken... Eef vertelt afsluitend over het genot van een duik in een van de vennetjes en dan insmeren met keileem.

Ook in de lunchpauze wordt informeel verder gepraat over de uitvoering van studieopdrachten en veel in boeken gebladerd.

Planten determineren en toedordenen in ecologische groepen

Marcel licht na de lunchpauze de middagopdracht toe: we gaan op de terreinen van Eef ecologische groepen, plantengemeenschappen leren benoemen via soortenbestemming; we leren (een beetje) met de Heukels te determineren.

Hij laat de nieuwste versie, net verschenen, van de Heukels’ Flora zien: revolutionaire veranderingen, geen determinatie meer m.b.v. bloemkenmerken; de systematiek is nu genetisch, op erfelijke kenmerken... en veel namen zijn veranderd. Gelukkig hebben velen nog de oude uitgaven van de Heukels’ mee.

In kleine groepjes van 3 gaan we, begeleid door Marcel en Heilien naar buiten, zoeken per groep 3 verschillende plekken op, determineren een handvol karakteristieke op dit moment bloeiende soorten en proberen dan de bijbehorende ecologische groepen uit te zoeken. Ik luister ± 10 minuten bij elk groepje naar de geanimeerde gesprekken, fotografeer het onderzoeken van planten(delen) met loepjes, het opzoeken in flora’s. Iedereen is heel geconcentreerd bezig.

En toen begon het harder te regenen. Iedereen naar binnen. De mooie boeken van Eddy Weeda, de vijf banden van de Oecologische Flora, worden er nu bijgehaald en iedereen probeert de laatste twijfels uit de weg te ruimen, te verhelderen. Marcel lukt het ondertussen de beamer zonder problemen op te starten en ik luister nog naar ‘muizenoor en

zandblauwtje en of ze in het echt ook samen hokken'. Per groep volgen nu de conclusies en verhalen, af en toe wordt Eef om zijn specifieke kennis van (de geschiedenis van) het terrein gevraagd, maar ook als vegetatiekundige. Hoeveel iedereen ook in korte tijd geleerd heeft, een vervolg op het leren omgaan met flora's en meer over vegetatiekunde/ecologische groepen is allerzijds gewenst.

Stinzenplanten

Na deze concrete kijk- en studieopdracht volgt weer een verwerkingsbijdrage, nu van Tineke van Hessen over een eerdere excursie (stinzenplantendag in Friesland). Met behulp van digitale foto's laat

zij haar zoektocht naar verschillende geschikte locaties voor stinzenplanten in 'haar' stad, Groningen, zien. Vooraf en tijdens haar voordracht wordt nog enige verwarring uit de wereld geholpen over wat nu eigenlijk allemaal stinzenplanten zijn. Per geraadpleegd boek verschilt dat nogal. Eef helpt bij het expliciteren. Twijfelgevallen blijven. Na een korte introductie over geschikte milieu's gaat zij met digitale foto's haar drie referentieplekken langs en onderzoekt deze op geschiktheid voor stinzenplanten. Het te jonge, ruige natuurontwikkelingsgebied van Natuurmonumenten in Kardingse valt af, behalve bij het oude kerkje in het gehucht. In het oude heemparkje en de kweektuin in het Stadspark in Groningen zouden geschikte plekken te vinden zijn, maar er staat daar al heel wat, afwachten. In de relatief kleine buurtnatuurruimte (2000 m²) van Peter Bulk in de wijk Oosterpoort zijn al veel kleine plukjes stinzenplanten, verfijning is natuurlijk mogelijk. Afsluitend laat zij nog gunstige plekken in de stad zien: Emmaplein, Hereplein en vooral Noorderplantsoen (veel bosgeelster!).

Volgende keer

Marcel bedankt Tineke en formuleert voor iedereen de opdracht voor de volgende keer: oefening om op een van ieders terreinen, liefst met een homogene vegetatie, zoveel mogelijk soorten te determineren, de ecologische groepen er bij te zoeken en conclusies te trekken wat 'gemiddeld genomen' het milieu is. Monique is bereid de opdracht van deze keer over 14 dagen te bespreken, en Michiel neemt voor volgende keer de bespreking van het moestuinboek van VELT voor zijn rekening. Daarna volgt een korte evaluatie van de dag: Lian's verhaal over poelen en uiteraard Eef's enthousiaste rondleiding krijgen veel lof. Anneke heeft nog even moeite met al die vele plekjes in zo'n diverse tuin, mist het systematische, een kader.

Heilien noemt een mogelijk kader: wat doe ik met zo'n lap grond? Monique vond dat er juist veel concrete informatie ter plekke werd gegeven, veel over bodem, tastbaar zelfs, die keileem! Het feit dat niet iedereen dezelfde flora heeft wordt even als lastig ervaren, en Jos vraagt om meer vegetatiekunde/determineren. "Zorgen wij voor", zegt Heilien. Het verhaal van Tineke had vroeger op de dag gemoegen, verder o.k.

Wouter vraagt afsluitend: "Wat is *Schepping* nou eigenlijk: natuurontwikkeling? Een privétuin? Een heel bijzonder fenomeen, landschap te willen verbeteren". "Passie, spel", antwoordt Eef. "Nooit zo bedacht, een voortdurende afweging. Deels past het etiket natuurontwikkeling, maar het is ook een tuin." "Wil je nog meer ontwikkelen?" vraagt iemand. "Nee, of toch, ja, een leuk stukje bos met heide en jeneverbes hiernaast".

Met enige schroom vraagt Michiel naar wat er na Eef zal gebeuren. Duidelijk antwoord: "Schepping wordt dan overgenomen en beheerd door Het Drents Landschap".

Volgende keer zal men elkaar ontmoeten in de buurt van Gieten, in de natuurruimte van dhr. van Hemmen, met als specialist dr. Ger Londo. Thema: aanleg en beheer van hooiland en bloemrijk grasland.

En ik moet opeens zo snel richting station Beilen dat me de tijd ontbreekt om iedereen nog te bedanken dat ik deel mocht nemen aan deze bijzondere studiedag op een zo prachtige plek.

Mocht u na het lezen van dit artikel meer informatie over de opleiding wensen of geïnteresseerd zijn in deelname aan een volgende opleiding (heel waarschijnlijk startend in januari 2007) neem dan contact op met Stichting Oase, 024-6771974, info@stichtingoase.nl